

Anàlisi espacial de la xarxa Banesto a Catalunya. Període 1975-1988

Jordi AMORÓS i ROS
Àrea de Geografia (Tarragona)

1. Introducció

Per un banc privat les activitats primordials consisteixen a captar dipòsits i concedir crèdits, en un marc on es redibilitzin al màxim les inversions i es minimitzin les pèrdues.

Aquesta mecànica presenta unes implicacions territorials concretes. Les del BANESTO a Catalunya són les que ens ocupen en el següent estudi. En ell s'intenta fer una anàlisi de com i perquè la seva xarxa s'articula geogràficament del mode com ho fa. Per això s'ha cregut convenient dividir aquesta comunicació en dos blocs:

— Un primer per conèixer el pes de Catalunya en relació a l'Estat, per aproximar-se amb fiabilitat a la realitat d'aquesta.

— Un segon en el que es treballa ja només la configuració geogràfica de la malla del banc al Principat, relacionant-la amb aspectes socials, econòmics i d'accessibilitat.

La base bibliogràfica ha estat el conjunt de memòries de l'entitat en el període que ens interessa (1975-1988), i s'ha complementat quan ha convingut amb altres publicacions de tipus estadístic i cartogràfic. Cal afegir que el contingut de les taules i els mapes que apareixen al llarg de l'estudi és d'elaboració pròpia, i es basen en les publicacions a dalt esmentades.

2. El paper de Catalunya en la xarxa estatal del Banesto

A partir del decret 2.245/1974 del 9 d'agost de 1974 publicat l'endemà al BOE, es va instaurar un nou sistema de selecció de l'emplaçament de noves oficines bancàries en funció de la diferència entre els recursos de cada banc i la capacitat ja consumida per les sucursals i agències existents.

El BANESTO va decidir a partir de 1975 adaptar-se a la nova normativa, i va establir tres condicionants bàsics per decidir les ubicacions.

— La zona en la qual s'anava a instal·lar el banc havia de presentar uns condicionants socio-econòmics expansius.

— Les noves oficines implicarien un marge acceptable de despeses.

— Es tendria, en general, cap a l'equilibri territorial.

En la pràctica, això va comportar una política clarament expansiva que es va manifestar en un constant increment del nombre d'oficines a tot l'Estat. Catalunya no va ser una excepció i, tal com es pot veure a la taula 1, va registrar també importants augments en termes absoluts i relatius. L'exercici de 1985 va marcar l'inici d'un període de retrocés en el nombre de sucursals i agències urbanes en el qual es va invertir la tendència: les instal·lacions menys rendibles van tancar-se. Al Principat això comporta la desaparició des d'aquest any fins el 1988 de 20 oficines, en termes relatius el 6,48% del total, mentre que al conjunt de l'Estat (inclosa Catalunya) només s'arriba a un baix 0,63%, en termes absoluts 14 sucursals. L'explicació d'aquesta diferència de més de cinc punts cal cercar-la en la major implantació d'altres entitats financeres (sobretot de les caixes d'estalvi), que cobreixen més espai dipositari i creditici, i també en la potenciació de la xarxa del Banc Català de Crèdit, filial regional del BANESTO, que amb més de 100 oficines el 1988 ocupa part del marge de maniobra del banc.

En tot cas, i a pesar d'aquesta darrera dada, durant els quinze exercicis estudiats, el percentatge d'oficines catalanes de l'entitat es manté relativament estable fins al 1980, en què es comença a perdre quota respecte al conjunt d'Espanya, donant-se el resultat més baix en el darrer any, amb un 12,9% del total. Aquesta fet, junt amb el descens en el número d'oficines, pot fer pensar en certa manera en una renúncia a augmentar la participació en el total del mercat català.

Taula 1
Xarxa Banesto a Espanya (E) i Catalunya (C).
Evolució en el període 1975-1988

Anys/		Nombre total d'of.	Variació (1975=100)	% xarxa C respecte total xarxa E
1975	E	1.255*	0	
	C	184	0	14,7
1976	E	1.296*	+3,26	
	C	187	+1,63	14,4
1977	E	1.451*	+15,61	
	C	236	+28,26	16,2
1978	E	1.676	+33,54	
	C	272	+47,82	16,2
1979	E	1.755	+39,84	
	C	284	+54,34	16,2
1980	E	1.926	+53,46	
	C	289	+57,06	15,0
1981	E	2.100	+67,33	
	C	297	+61,41	14,1
1982	E	2.165	+72,50	
	C	298	+61,95	13,8
1983	E	2.184	+74,02	
	C	298	+61,95	13,8
1984	E	2.210	+76,09	
	C	309	+67,93	14,0
1985	E	2.246	+78,96	
	C	309	+67,93	13,7
1986	E	2.234	+78,00	
	C	302	+64,13	13,5
1987	E	2.223	+77,13	
	C	298	+61,95	13,4
1988	E	2.232	+77,84	
	C	289	+57,06	12,9

* Les dades d'aquests anys són del 30 de març. Les de la resta del 31 de desembre.

Font: Memòries del BANESTO de tots els anys que apareixen a la taula, excepte 1987 i 1988, amb dades del cens d'oficines bancàries del Consell Superior Bancari. Elaboració pròpia.

3. El Banesto a Catalunya. Anàlisi de la configuració territorial

Com s'ha vist al principi de l'apartat anterior, el BANESTO estableix uns factors per determinar la localització geogràfica de les seves sucursals. A Catalunya aquests criteris són perfectament aplicables, tal com es mostra a continuació.

La rendibilitat de cada oficina depèn de l'evolució social i econòmica que experimenti la seva àrea d'influència, en conseqüència la seva presència vindrà determinada pels condicionaments abans esmentats en el moment en què es decideix la seva instal·lació, així com per les infraestructures de l'entorn (per la relació entre despeses i ingressos) i, en darrer terme, per la tendència general de la xarxa a l'equilibri territorial.

L'evolució que experimenta el BANESTO a Catalunya des de 1975 mostra una orientació a cobrir uns determinats tipus de municipis (veure taula 2), això comportarà un desequilibri espacial paral·lel al que presenta la població catalana. La política que el banc aplica es pot dividir en dues parts com s'ha vist a l'apartat 2: una d'expansiva des de 1975 a 1984 i una de recessiva des de 1985 fins a 1988.

En els primers exercicis s'obren al Principat més de cent sucursals i agències urbanes (veure taula 1), la xarxa té com a centre Barcelona ciutat i a partir d'ella s'estenen les noves oficines als municipis més importants que es troben al llarg de les vies de comunicació que hi van a parar: apareixen oficines al llarg de la N-152 al seu pas per Osona i el Ripollès; ¹ a la N-II i als trams construïts de l'A-7, de Vilafranca del Penedès a Girona; a la C-1411 del Baix Llobregat fins al Berguedà, i a la N-340 fins al Baix Camp. A banda d'aquests eixos radials, i amb una importància molt inferior, trobem zones amb una presència del banc més elevada que al seu voltant: bàsicament són l'Alt i el Baix Empordà, pel desenvolupament, ja als anys setanta, d'un turisme nacional; l'àrea de la plana de Lleida (que abasta part del Segrià, la Noguera, l'Urgell i les Garrigues), com a zona funcional més dinàmica de les terres d'interior i l'extrem sud del Principat, articulat al voltant de Tortosa, que afecta al Baix Ebre i el Montsià. Finalment, a les comarques que feien de corredors entre qualsevol d'aquestes zones també hi havia representació de l'entitat.

Les noves sucursals s'instal·len als municipis més importants, ja que s'hi concentra la població i, amb ella, els recursos econòmics. La xarxa, doncs, bascula cada cop amb més intensitat cap a una concentració en nebulosa al voltant de Barcelona, encara que això porti implícit un augment dels desequilibris territorials. A pesar d'aquests factors, gairebé totes les comarques tenen representació del BANESTO al 1975, tret de la Terra Alta i el Priorat; durant el període 1975-1984 es creen a la primera d'aquestes comarques dues sucursals, però cap a la segona.

A partir de 1985, el banc fa un gir diametral en la seva política i tanca les instal·lacions menys rendibles en el context de la zona en què es troben. Això permet mantenir obertes representacions comarcals que, si bé en dipòsits no arriben als nivells de moltes agències urbanes, sí que exerceixen un paper positiu en l'àrea d'atracció dels municipis en què es troben ubicades.

Els motius que condueixen el BANESTO a adoptar aquesta política són la superposició dels radis d'acció de varies sucursals (és a dir, la saturació del mercat) i el retrocés d'una

zona concreta, en la qual mantenir la presència és una càrrega pel banc. Pel primer motiu es tanquen algunes agències a Barcelona i la seva àrea metropolitana, al Segrià i al Taragonès; pel segon motiu se'n clausuren a Osona, el Ripollès i el Bages (encara que el component primer també hi tingui cert pes).

Barcelona és un cas especial; representa durant els quinze exercicis aproximadament un terç del total de les sucursals del banc. Aquest gran nombre d'agències urbanes² porta a la creació d'una segona direcció regional només per a la ciutat i la seva província; les dues direccions tenen, però, la seva seu a la ciutat comtal.

Aquesta morfologia de la xarxa catalana de l'ens, condicionada per factors d'accessibilitat i dinamisme socio-econòmic, porta, com ja s'ha dit anteriorment, a una tipologia municipal molt concreta. Com es veu a la taula 2, fins al 1988 s'han cobert totes les poblacions que superen els 10.000 habitants, i comencen a aparèixer agències urbanes a les de més de 20.000. En canvi, als nuclis de menys de 100.000 habitants la quota de cobertura es va reduint progressivament, encara que el nombre absolut de sucursals experimenti un lleuger augment.

Els nou municipis catalans de més de 10.000 habitants el 1986 concentren 101 sucursals i agències, el 34,9% del total, que només representen un ínfim 0,95% del total de municipis del Principat. En el pol oposat trobem 8 oficines, el 2,9%, en un grup de 670 municipis de menys de 2.000 habitants, que representen el 71,27%.

En conjunt, el 88,26% dels catalans té en el seu municipi una oficina del banc i, en alguns d'ells (sobretot al voltant de Barcelona), del seu filial el Banc Català de Crèdit. Aquesta disposició geogràfica de l'entitat té els mateixos desequilibris que la població a la qual va lligada: només els nou municipis abans citats aglutinen 3.002.350 h. (el 50,21%), mentre que els de l'escalafó oposat, també citat, només arriben a 397.920 h (el 6,65%). El gran desenvolupament de les ciutats mitjanes (entre 10.000 i 50.000 h.), amb un paper funcional important en el conjunt de la societat catalana, ha facilitat l'expansió del BANESTO en el graó mitjà de la configuració municipal del país, dificultant encara més l'accés a la xarxa de les tipologies inferiors.

Taula 2
BANESTO a Catalunya. Tipologia municipal per habitants i pes a la xarxa. 1988*

Habitants	Nombre de municipis	% ¹	Σ habitants	% ²	Nombre de sucursals+agències	%
100.001 o més	9	100	3.002.350	100	101	34,9
De 50.001 a 100.000	7	100	492.734	100	14	4,8
De 20.001 a 50.000	24	100	799.555	100	30	10,4
De 10.001 a 20.000	40	100	523.970	100	40	13,8

Habitants	Nombre de municipis	% ¹	Σ habitants	% ²	Nombre de sucursals+agències	%
De 5.001 a 10.000	39	72,2	264.473	80,1	39	13,5
De 2.001 a 5.000	57	44,9	182.403	45,9	57	19,7
2.000 o menys	8	1,2	11.382	2,9	8	2,9
Total	184		5.276.867		289	100
Catalunya	940		5.978.638			

* Les dades de població es refereixen a 1986.

¹ Sobre el total de municipis pertanyents a cada grup concret.

² Sobre el total d'habitants residents als municipis de cada grup.

Fonts: CIDC-AEC/88 per la població i els municipis. Memòria 1988 del BANESTO per les dades bancàries. Elaboració pròpia.

Comarcalitzant les dades de la taula 2 es veuen els desequilibris intercomarcals que presenta la malla regional. Les zones més desfavorides socialment i econòmicament són les que tenen les comarques amb menys oficines, com l'alt Pirineu lleidatà o l'interior taragoní (una a la Val d'Aran, el Pallars Sobirà, la Cerdanya i la Garrotxa, dues a la Terra Alta i la Ribera d'Ebre i cap al Priorat), encara que a les comarques d'aquest tipus que fan de passadissos entre la costa i la plana de ponent o els passos fronterers de muntanya augmenta el nombre d'oficines (la Conca de Barberà o el Ripollès).

Fins ara sempre s'ha vist la gran relació directa entre població i representació del BANESTO, però si es comarcalitzen les dades sobre la quota de cobertura del total de les oficines bancàries catalanes es palesa un augment notable del seu percentatge de participació en relació al total: mentre al Barcelonès només s'ocupa una franja del 6,8% (88 sucursals i agències davant de 1.300) a la Ribera d'Ebre s'assoleix un 66,7% (2 de 3).³ En conjunt s'ocupa aproximadament un 10% de les comarques amb més oficines (les de l'àrea metropolitana de Barcelona, el Segrià, el Tarragonès i les de la costa gironina) i d'un 20-25% de les menys ocupades, a excepció del cas ja esmentat del Priorat, on no s'és present. Totes aquestes dades es tracten a la taula 3.

Taula 3
BANESTO a Catalunya. Dades financeres i socio-econòmiques per comarques. 1987

Comarques	Total of. bancàries	% ¹	Of. BANESTO	% ²	% ³	Rang		
						A	B	C
Barcelonès	1.300	40,7	88	29,8	6,8	1	1	1
Baix Llobregat	187	5,8	19	6,3	10,7	2	3	3
Vallès Occ.	200	6,3	18	6	9	3	2	2

Comarques	Total of. bancàries	% ¹	Of. BANESTO	% ²	% ³	Rang		
						A	B	C
Maresme	152	4,8	17	5,7	11,2	4	4	4
Vallès Or.	129	4	16	5,4	12,4	5	5	5
la Selva	86	2,7	14	4,7	16,3	6	12	14
Bages	77	2,4	11	3,7	14,3	7	8	9
Segrià	134	4,2	11	3,7	8,2	8	6	7
Alt Empordà	78	2,4	8	2,7	10,3	9	14	12
Tarragonès	87	2,7	8	2,7	9,2	10	7	6
Baix Empordà	85	2,7	7	2,3	8,2	11	13	13
Osona	74	2,3	6	2	8,1	12	10	11
Noguera	38	1,2	6	2	15,8	13	21	21
Ripollès	27	0,8	6	2	22,2	14	24	26
Montsià	30	0,9	5	1,7	16,5	15	20	22
Baix Ebre	39	1,2	5	1,7	12,8	16	18	18
Gironès	94	2,9	5	1,7	5,3	17	9	8
Urgell	24	0,8	4	1,3	16,7	18	23	25
Garrigues	10	0,3	4	1,3	40	19	28	27
Anoia	36	1,1	4	1,3	11,1	20	15	16
Baix Camp	61	1,9	4	1,3	6,6	21	11	10
Conca de Barberà	11	0,3	3	1	27,3	22	31	33
Berguedà	18	0,6	3	1	16,7	23	22	23
Segarra	15	0,5	3	1	20	24	32	32
Garraf	25	0,8	3	1	12	25	16	15
Pallars Jussà	13	0,4	3	1	23,1	26	30	30
Alt Camp	18	0,6	3	1	16,7	27	26	24
Alt Urgell	16	0,5	2	0,7	12,5	28	29	29
Alt Penedès	34	1,1	2	0,7	5,9	29	17	17
Baix Penedès	19	0,6	2	0,7	10,5	30	25	20
Ribera d'Ebre	3	0,1	2	0,7	66,7	31	27	28
Terra Alta	5	0,2	2	0,7	40	32	35	35
Pallars Sobirà	5	0,2	1	0,3	20	33	38	38
Solsonès	6	0,2	1	0,3	16,7	34	34	34
Vall d'Aran	9	0,3	1	0,3	11,1	35	37	36
Cerdanya	13	0,4	1	0,3	7,7	36	33	31
Garrotxa	31	1	1	0,3	3,2	37	19	19
Priorat	9	0,3	0	0	0	38	36	37
Catalunya	3.197	100,0	298	100,0				

¹ Sobre el total de Catalunya.

² Sobre el total de la xarxa BANESTO a Catalunya.

³ De BANESTO sobre el total d'oficines bancàries de cada comarca.

Font: Memòries BANESTO per les dades del banc. La resta de CIDC-AEC/88. Elaboració pròpia.

S'ha comentat al llarg de l'anàlisi l'estreta relació positiva existent entre el nivell social i econòmic de cada zona i el nombre de sucursals i agències bancàries que poden trobar-s'hi. Per demostrar-ho pràcticament s'han escollit dos paràmetres representatius dels dos nivells: la renda familiar disponible (amb dades de 1983) com a indicador econòmic i el nombre de línies telefòniques (1987) com a indicador social. Les dades obtingudes s'han comarcalitzat. A la taula 3 apareixen tres columnes A, B i C. A la primera hi ha la posició ordenada de major a menor (rang) en el nombre de sucursals més agències urbanes per comarques, a la segona la posició que ocupa cada comarca (en l'ordre d'A) en renda familiar disponible i a la tercera el mateix que a la segona però referent al nombre de línies telefòniques.

Per la demostració pràctica de la correlació positiva entre A-B i A-C s'ha escollit l'índex d'Spearman, per la seva facilitat d'aplicació i pel seu ús comú en geografia.

La formulació és:

$$r_s = 1 - \frac{6 \sum d^2}{n^3 - n}$$

On d^2 és el quadrat de la distància més gran entre dues variables de les dues sèries analitzades i n^3 és el cub del nombre total de variables. El resultat oscil·la entre un màxim d'1, que indica una correspondència directa absoluta i -1 amb una correspondència inversa màxima, passant pel 0 que reflecteix una correlació nul·la.

Aplicada la fórmula a A-B el resultat ha estat de 0,85 i A-C de 0,81. Aquí es reflecteix estadísticament el que ja es veia a partir de totes les dades estudiades. D'aquesta elevada correlació es pot deduir que en aquest sentit la xarxa és ben estructurada, encara que tots els problemes que a nivell geogràfic s'observen a nivell socio-econòmic es repeteixen a la xarxa del BANESTO a Catalunya.

La disposició de la malla del banc sobre el marc físic de Catalunya el darrer exercici estudiat, el de 1988, és conseqüència de tot el que s'ha comentat fins aquí.

En el mapa 1 s'aprecia per comarques la desigual representació de l'entitat, que es concentra definitivament al voltant de tres zones: l'àrea entorn de Barcelona, el corredor Tarragona-Lleida i els eixos viaris cap al Berguedà, la frontera francesa per la Cerdanya i l'Alt Empordà. També és important en els municipis turístics, independentment de la seva situació geogràfica.

El gran nucli de Barcelona ciutat (la seva evolució s'ha comentat anteriorment) ressalta clarament, i al seu voltant es forma un núvol de punts, que afecta les zones més pròximes a la dita ciutat, els dos Vallès, el Baix Llobregat i el Maresme. A la resta de comarques barcelonines, es perfila l'incipient nucli de Manresa (Bages).

A les comarques meridionals i de ponent, entre les capitals provincials de Lleida i Tarragona, al llarg de l'Alt Camp, la Conca de Barberà i les Garrigues, es delimita amb facilitat un corredor per on passen les vies de comunicació i on s'instal·la progressivament el banc en els quinze anys estudiats. A la resta de les seves comarques, les escasses represen-

tacions de l'ens es localitzen a les capitals comarcals (per la seva condició de poblacions més grans) i, de vegades, a les poblacions que les segueixen en importància (fins a sis oficines a la Noguera o cinc al Montsià). Entre les comarques de Tarragona hi ha el 1988 la darrera sense sucursal del BANESTO: el Priorat.

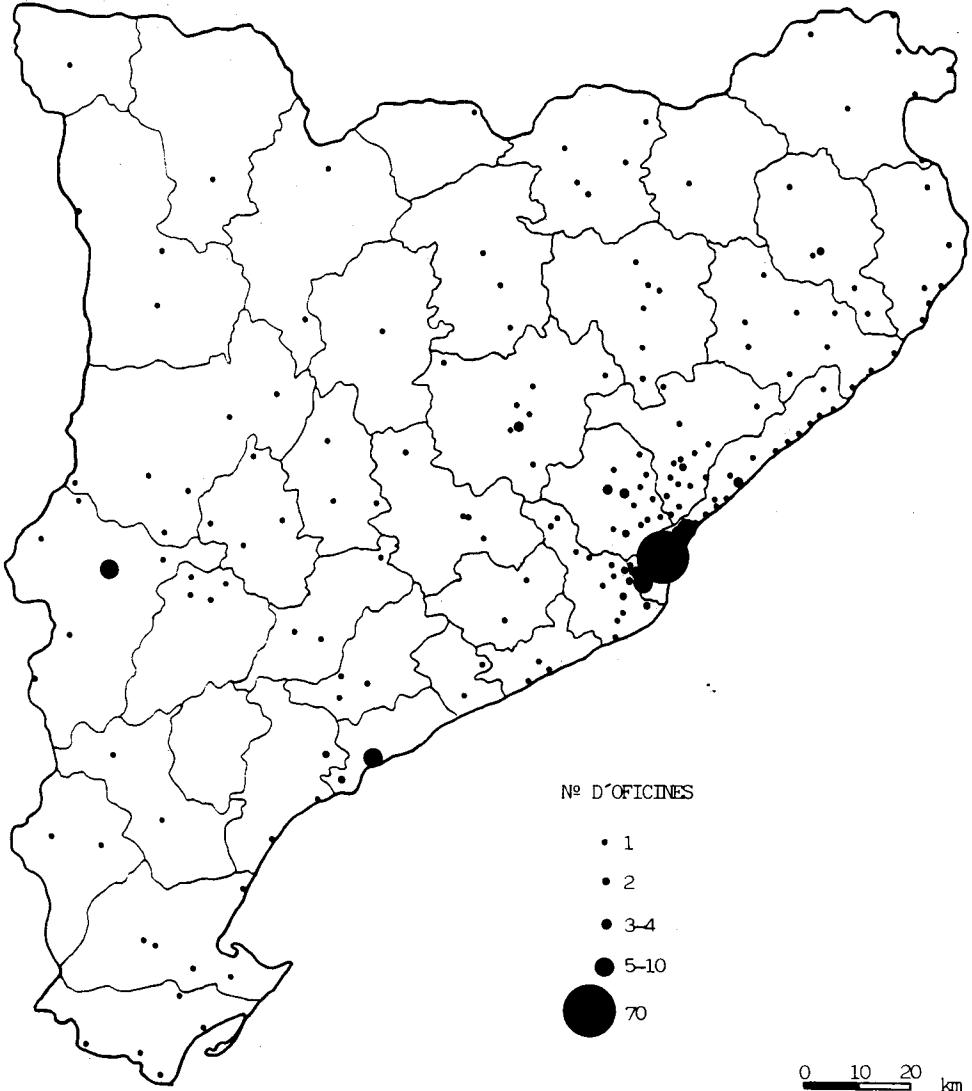
Entre les comarques de Girona es diferencien ràpidament les turístiques (l'Empordà i la Selva) i les de pas (Gironès i Ripollès), encara que també tinguin un cert component turístic. La Garrotxa i la Cerdanya en són l'excepció, ja que a pesar de ser importants zones de segones residències i, la darrera, zona fronterera, el banc no ha realitzat cap inversió en oficines entre 1975 i 1988.

Com a breu conclusió, es pot dir que el BANESTO a Catalunya es limita a instal·lar-se a les zones més poblades, amb nombroses representacions a les comarques barcelonines de la costa i prelitoral, a les capitals provincials. A la resta del país es concentra a les capitals comarcals i poblacions destacades d'algunes d'elles. Tot, com s'ha vist, en funció de factors socio-econòmics i d'accessibilitat.

Bibliografia

- BANESTO: *Memoria BANESTO*, Madrid, Anys 1975 a 1989.
- CONSORCI D'INFORMACIO I DOCUMENTACIO DE CATALUNYA (1989): *Anuari estadístic de Catalunya 1988*, Barcelona.
- RIERA, P. (1989): «Les àrees funcionals a Catalunya», article a *Revista econòmica*, Banca Catalana, núm. 88, juny-setembre, Barcelona.
- VV.AA. (1980): *Atlas socio-econòmic de Catalunya*, Caixa d'Estavis de Catalunya, Servei d'Estudis del Banc Urquijo i Servei d'Estudis del Banc Occidental, Barcelona.
- VV.AA. (1988): *Trabajos prácticos de geografía humana*, ed. Síntesis, Madrid.

Mapa 1 Xarxa del Banesto a Catalunya. 1988

Font: Memòria BANESTO 1988. Atlas Sòcio-econòmic de Catalunya 1890. Elaboració pròpia